

انگیزه و انگیزش

دکتر مصلی نژاد

○ مقدمه

○ دسته بندی انگیزه‌ها به دو دسته انگیزه‌های درونی و بیرونی از مهمترین دسته بندیهای انگیزشی به شمار می‌رود. در این طبقه بندی انگیزه‌های بیرونی نقطه مقابل انگیزه‌های درونی قرار می‌گیرد. منبع و کانون تقویت کننده و تحریک کننده این انگیزه‌ها تفاوت اساسی آنها را با یکدیگر سبب می‌شود. بطوری که در تعریف انگیزه‌های درونی گفته می‌شود که منبعی از درون به صورت یک ویژگی فرد را به انجام فعالیت و رسیدن به هدفی ترغیب می‌کند .

○ منبع و کانون انرژی بخش در کلیه مباحث مربوط به روان شناسی انگیزش و انواع انگیزه مطرح است. زمانیکه این منبع یک عامل درونی است مثل تمایل به پیشرفت ، رسیدن به قدرت ، دوست داشته شدن و غیره صحبت از انگیزه‌های درونی است، ولی زمانی که یک عامل بیرونی مطرح است که به عنوان محرکی فرد را وادار به فعالیتی خاص می‌کنند، صحبت از انگیزه‌های بیرونی است

○ انگیزه‌های بیرونی به آن دسته از انگیزه‌هایی گفته می‌شود که منبع و کانون اثر بخش آنها در محیط فرد قرار دارد و به عنوان یک عامل بیرونی فرد را ترغیب به انجام فعالیت‌های خاص می‌کند.

پاداشهایی که فرد در قبال انجام فعالیتهای مبتنی بر این انگیزه‌ها دریافت می‌دارد، پاداشهای بیرونی هستند. این پاداشها اغلب پاداشهایی غیبی، ملموس و همگانی هستند. فرد با پیش بینی و آگاهی از احتمال دریافت این پاداشها رفتارهای خود را سازمان می‌بخشد و بسته به شدت تمایلی که این پاداشها در وی ایجاد می‌کند فعالیت خود را تا رسیدن به آن تداوم می‌بخشد. این پاداشها هر چند ممکن است جنبه‌های فردی بر اساس نیازهای فردی داشته باشند، اما اغلب مبتنی بر نیازهای همگانی هستند. مثل افزایش حقوق، جوایز کلاسی و

○ پایه‌های نظری انگیزه‌های بیرونی

○ در میان نظریات مختلف روان‌شناسی ، نظریه رفتارگرایی بیشترین تاثیر را در شناخت و کاربرد این انگیزه‌ها داشته است. بطوری که عمدتاً در آزمایشهای مربوط به بررسی یادگیری از اثر بخشی این انگیزه‌ها سود جسته‌اند و نظریاتی که ارائه کرده‌اند کاربردهای مفید این انگیزه‌ها را نشان داده‌اند

اهمیت و نقش انگیزه‌های بیرونی

- استفاده از انگیزه‌های بیرونی به عنوان مشوق رفتار فرد با سهولت بیشتری انجام می‌گیرد و شاید راحت‌تر از روشها و شیوه‌های دیگر فرد را به این ترتیب وادار به انجام عمل کرد

○ . باید توجه داشت که برخلاف انگیزه‌های درونی در اینجا تمایل و علاقه فردی برای انجام چندان تحریک نمی‌شود.

○ هر چند ممکن است انگیزه‌های بیرونی به شیوه‌ای غیر مستقیم شکل گیری انگیزه‌های درونی را سبب شوند، ولی آنچه در اکثر موارد اتفاق می‌افتد. شرایط موقت تحریک زدایی است که فرد را بطور موقت و نه به صورت یک تمایل درونی به انجام عمل وادار می‌دارد

○ بر این اساس هر چند این دسته از انگیزه‌ها نیز در زندگی روزمره اهمیت بسزایی دارند و به خصوص در زمینه یادگیری بسیار حائز اهمیت هستند، اما بر تداوم رفتار یاد گرفته شده بر این اساس نباید چندان امیدوار بود. به عبارتی انگیزه‌های بیرونی تا زمانی که به صورت پاداشهایی غیبی و ملموس که با نیازها و خصوصیات فرد مطابقت دارد دارای اثر بخشی هستند

تفاوت‌های فردی در انگیزش‌های بیرونی

- انگیزه‌های بیرونی دارای تنوع بسیار گسترده‌ای هستند که البته همه آنها را می‌توان بر اساس آنکه بر کدام نیاز مبتنی هستند دسته بندی کرد. این تنوع و گستردگی از یک طرف و تفاوت‌های افراد از سوی دیگر سبب شده عدم اثر بخشی این انگیزه‌ها را در برخی افراد مشاهده کنیم. به عبارتی تاثیر انگیزه‌های بیرونی بسته به عوامل مختلف می‌باشد. از جمله عوامل مربوط سن ، جنس ، شغل ، سطح تحصیلات ، طبقه اقتصادی و

○ پادشاهای مختلف در گروه‌های سنی مختلف تاثیر یکسانی از لحاظ سطح انگیزش نخواهند داشت. بطوری که برای گروه سنی خردسالان یک آب نبات می‌تواند یک منبع انگیزش بیرونی مفید برای شستن دست و صورت، زمان بیداری از خواب باشد. ولی اساسا این پاداش مشوق مهم و معنی داری برای یک فرد بزرگسال نخواهد بود تا او را وادار به انجام وظایف بزرگسالی خودش انجام درست و دقیق برنامه‌های شغلی نماید .

○ برای گروه زنان و مردان نیز ممکن است در برخی مشوق و محرکهای انگیزش بیرونی تفاوت وجود داشته باشد، همینطور برای سطوح تحصیلی مختلف یا مشاغل مختلف و توجه به تفاوتهای فردی در زمینه انگیزشهای بیرونی بویژه در مباحثی که به کاربرد انگیزش بیرونی می‌پردازد شایان توجه است. هر چند علاوه بر تفاوتهای فردی عوامل دیگری نیز می‌تواند در اثر بخشی این انگیزشها تاثیر گذار باشد، مثل زمان ارائه مشوقها ، احتمال دسترسی به آنها و ...

در مبحث انگیزش گفته می‌شود که **انگیزه نیرویی است که فرد را به عمل و حرکت وامی‌دارد**، به فرد انرژی می‌دهد و فعالیت او را در جهت رسیدن به هدف شکل می‌دهد. فرد بسته به شدت انگیزش و شدت نیرویی که در او بوجود آمده، فعالیتها و اعمال خود را سامان می‌دهد تا جایی که انگیزه ایجاد شده برآورده شود. به عبارتی انگیزه ایجاد شده حالت فرد را از حالت آرامش و سکون به حالت تهییج و تحریک تغییر می‌دهد و فرد فعالیت خود را تا جایی ادامه می‌دهد تا به حالتی که در او، حس آسایش و آرامش را ایجاد می‌کند، برسد.

○ توصیف تفاوتی که دو دسته انگیزه درونی و بیرونی را از هم متمایز می‌سازد، به منبع و کانونی بر می‌گردد که انرژی فرد را تامین می‌کند. به عبارتی در او نیروی عمل و فعالیت ایجاد می‌کند. منبع این انرژی در انگیزه‌های بیرونی در محیط فرد قرار دارد. فرد تلاش می‌کند با انجام عمل فعالیتی به پاداشهایی برسد که در محیط او قرار دارند. که اغلب پاداشهایی ملموس ، معین و کاربردی هستند. این پاداشها معمولاً از طرف محیط فرد مثلاً خانواده ، معلم ، اجتماع برای فرد تامین می‌شود

انگیزه‌های درونی و انواع آن

- انگیزه‌های درونی به عنوان دسته مهمی از انواع انگیزش ، به آن دسته از انگیزه‌ها گفته می‌شود که منبع و کانون آنها در درون فرد و نه محیط خارج وجود دارند. پاداشهایی که فرد در قبال نیروزایی این انگیزه‌ها دریافت می‌کند پاداشهایی درونی هستند، که لزوماً پاداشهایی ملموس نخواهد بود. فرد بر اساس یک خواست درونی ، یک میل باطنی دست به عمل می‌زند و فعالیت خود را جهت می‌دهد. آنچه باعث می‌شود فرد به تداوم عمل بپردازد موتورهای درونی هستند که تا رسیدن فرد به مصرف او را یاری می‌دهند. **انگیزه پیشرفت ، پیوند جوئی و استقلال طلبی** از انواع انگیزه‌های درونی هستند

○ چگونگی شکل گیری انگیزه‌های درونی

○ شاید همچون سایر مباحث روان شناسی دلایل مشخص به عنوان علل به وجود آورنده انگیزه‌های درونی کار چندان ساده و آسانی نباشد. با اینحال ردپای شکل گیری انگیزه را نیز طبق روال معمول می‌توان در دوران کودکی جستجو کرد. شیوه‌های تربیتی و والدین ، الگوهای مناسب دوران کودکی که دارای انگیزه‌های بالای درونی باشند، اطلاع آموزش و پرورش و ... ، از عوامل مهم و موثر در شکل گیری انگیزه‌های درونی هستند. هر چند شکل گیری و فعالیت این انگیزه‌ها در تمامی سنین می‌تواند رخ دهد، ولی **تاکید خاص بر دوران کودکی** وجود دارد

- تحقیقات مختلف نشان می‌دهد که شیوه **فرزند پرورشی** مبتنی بر **دموکراسی** بیشترین میزان افراد دارای انگیزه درونی را تربیت می‌کند. از سوی دیگر والدینی که فعالیتها و برنامه‌های خود را بر اساس انگیزه‌های درونی خویش تنظیم می‌نمایند، اغلب دارای فرزندان با انگیزش درونی هستند. جریان آموزش و پرورش نیز می‌تواند سهم عمده‌ای در شکل‌گیری انگیزه‌های درونی افراد داشته باشد. در صورتی که اجرای برنامه‌های آموزشی تنها مبتنی بر پاداشهای بیرونی باشد تقویت لازم روی انگیزه‌های درونی صورت نخواهد گرفت

اهمیت و نقش انگیزه‌های درونی

- گفته می‌شود انگیزه‌های درونی عمدتاً کارایی و تأثیرات عمیقتری در طول زندگی فرد خواهند داشت. به عنوان **ذخایری پر انرژی** به شمار می‌روند که پایداری بالاتری داشته و عملکرد فرد را در حیطه‌های گسترده‌ای تحت تأثیر قرار می‌دهند. بر این اساس وجود یک انگیزه درونی تأثیرات خود را را در جنبه‌های مختلفی از زندگی فرد نمایان می‌سازد، بنابراین از اهمیت و نقش فزاینده‌ای برخوردار است

○ تفاوت‌های فردی در انگیزه‌های درونی

- افراد مختلف با توجه به تفاوت آنها در ساختار ژنتیکی و عمدتاً محیطی خود شامل شیوه‌های مختلف فرزند پروری و ... ، تفاوت‌هایی بارز در انگیزه‌های درونی دارند. تفاوت افراد در این مورد عمدتاً به شدت انگیزه‌ها مرتبط است. به عبارتی افراد مختلف از لحاظ **شدت و میزان انگیزه‌های خود** با یکدیگر متفاوت هستند و نتیجه اینکه عملکردهای مختلف از خود نشان می‌دهند

یک نمونه

انگیزه پیشرفت یکی از معروفترین و مهمترین انگیزه‌های درونی به شمار می‌رود. افراد مختلف نیز از لحاظ شدت و میزان متفاوت هستند و عملکردهای مختلفی از خود نشان می‌دهند. پژوهشهایی که مک‌لاند و همکارانش در این رابطه انجام داده‌اند تفاوت‌های فردی را نشان داده‌اند. بطوری که افراد دارای انگیزش پیشرفت بالا، برای رسیدن به اهداف پیشرفت جویانه تلاش و پشتکار بیشتری از خود نشان می‌دهند، کمتر در مقابل شکست ناامید می‌شوند.

○ انگیزه‌ها عواملی هستند که در ایجاد نیرو ، سازمان و الگوهای خاص رفتاری نقش مهمی دارند. ارضاء این انگیزه چه زیستی و چه اجتماعی در بقاء دو پیشرفت فرد اهمیت فراوان دارند. هر چند تاثیر هر یک آنها در بقاء فرد ممکن است متفاوت باشد. **انگیزه‌های اجتماعی** با اوضاع اجتماعی و فرهنگی فرد ارتباط تنگاتنگ دارند و عمدتاً در طی روابط اجتماعی فرد ، داد و ستدها ، **ارزشها و هنجارهای جامعه‌ای** که فرد در آن زندگی می‌کند و وقایع آن شکل می‌گیرد

○ در واقع رفتار آدمی بازتابی از چشم داشت‌های گروه‌های اجتماعی است و بیانگر آن است که جامعه چه انتظاراتی از فرد دارد، چه ویژگی‌هایی را در فرد می‌پذیرد و آنها را شکل می‌دهد. هدف از **انگیزه‌های اجتماعی بدست آوردن واکنش‌های خاصی از دیگران است**. موجود آدمی در زندگی خود به تاثیر و تصدیق دیگران بویژه افرادی که اهمیت خاصی برای وی دارند نیازمند است و بر حسب شدت این نیاز تلاش‌های خود را شکل می‌دهد. انگیزه‌های اجتماعی گونه‌های مختلفی دارند که به عمده‌ترین آنها می‌پردازیم

انگیزه همجنسی اجتماعی

○ با استفاده از این انگیزه فرد خود را در مقایسه با دیگران قرار می‌دهد و در نتیجه اطلاعاتی از تواناییهای خود و دیگران بدست می‌آورد و برای جبران ضعفهای خود برنامه‌ریزی می‌کند. این مساله برای اینکه فرد بتواند در محیط خود فعالیت موثری داشته باشد لازم است. به عبارتی ، از این طریق **فرد ویژگیهای خود را بر مبنای ویژگیهای دیگران ارزش گذاری می‌کند** و بر پایه شان اقدامات و تلاشهایی را انجام می‌دهد

انگیزه تاثیر اجتماعی

○ کودکان از همان ابتدای زندگی یاد می‌گیرند که اگر مطابق با خواست پدر و مادر عمل کنند، تشویق می‌شوند و مورد حمایت قرار می‌گیرند و در این صورت بچه‌های خوب، مودب و حرف شنوایی معرفی می‌شوند. تایید شدن از طرف دیگران از کودکی به عنوان پسر خوب یا دختر خوب در فرد وجود دارد، هر چند این ویژگی در بزرگسالی شکل‌های دیگری به خود می‌گیرد، ولی اساس آن همان است که در کودکی وجود دارد

بسیاری از فعالیتهای یک فرد بزرگسال نه فقط برای خود ، بلکه به منظور **تایید شدن از طرف دیگران یا مردم پسندی** انجام می‌شود. یعنی که مورد تشویق و توجه قرار گیرند، که در اینصورت فرد با احساس رضایت بیشتر از جایگاه خود در محیط اجتماعی خود نیز از وجهه ، مقبولیت ، رسمیت و اقدام بیشتری برخوردار می‌شود. این نوع از انگیزه را در افراد موفق در شاخه‌های مختلف هنری ، علمی و ... ، می‌توان یافت

انگیزه موفقیت

○ افراد از لحاظ میزان علاقمندی آنها در رسیدن به موفقیت نیز با یکدیگر تفاوت دارند. برخی از آنها موفقیت بیشتری برخوردار هستند بطوری که این انگیزه سطح هوشی و پیشرفتهای تحصیلی و اجتماعی فرد را نیز تحت پوشش خود قرار می‌دهد. در میان افرادی که سطح هوشی یکسان و شرایط و امکانات یکسانی دارند، افرادی که از انگیزه موفقیت بالاتری دارند به موفقیت‌های بیشتری ناشی می‌شوند. حتی دیده می‌شود، داشتن انگیزه موفقیت بالاتر موجب پیشرفت بیشتری در فردی شده است که سطح هوشی او پایینتر از کسی بوده که سطح هوشی بالا، ولی انگیزه موفقیت پایینتری داشته است

انگیزه کار

○ ساختار بدنی و روانی آدمی به گونه‌ای است که نیاز فراوان به کار و کوشش دارد. گرچه تفاوت‌هایی نیز از این لحاظ بین افراد مختلف دیده می‌شود، بطوری که برخی افراد انگیزه بیشتری برای کار از خود نشان می‌دهند و در مقابل افراد دیگری نیز هستند که کسالت و سستی آنها نشان دهنده انگیزه پایین کار در آنهاست. **توانایی انجام دادن کار و احساس اینکه فرد عنصر مفید و ارزنده‌ای است**، انگیزه موثری برای واداشتن او بکار و فعالیت است. انسان طبعا موجودی سودجو است و هر کاری که برای او سود مادی یا معنوی داشته باشد مورد علاقه و تمایل او قرار می‌گیرد. تقویت این انگیزه و برنامه‌ریزی‌های موثر برای استفاده از این نوع انگیزه، کاربرد زیادی برای مراکز کاری، کارخانجات و سازمانها خواهد داشت

انگیزه‌های پیوندجوئی

○ این نوع از انگیزش فرد را به برقراری روابط با اطرافیان خود در اجتماع متمایل می‌سازد. انسان بدون برقراری روابط به تنهایی نخواهد توانست نیازهای خود را برآورده سازد. افراد در ارتباط متقابل با یکدیگر و بر اساس همین انگیزه پیوند جوئی در تعامل با یکدیگر قرار می‌گیرد و نیازهای یکدیگر را که بسیار متنوع می‌تواند باشد (بدنی ، روانی و ...) برآورده می‌سازند .

این انگیزه همچنین عامل مهمی در برقراری پیوند ازدواج است .بدون این انگیزه انسان ناچار خواهد بود در انزوا و تنهایی به سر برد. ریشه‌های این نوع انگیزه را نیز می‌توان در کودکی مشاهده کرد. تمایل نوزاد به ارتباط نزدیک با مادر مثل در آغوش گرفته شدن ، تمایل به ارتباط و بازی با همسالان در کودکی و نوجوانی بر اساس همین انگیزه پیوند جوئی صورت می‌گیرد

انگیزه قدرت

○ این نوع انگیزه نیز به عنوان یک انگیزه اجتماعی شناخته شده است. انگیزه بالای افراد در بدست آوردن قدرت ، سبب تمایل آنها به موضعهای قدرت در درجات مختلف می شود. **افرادی که انگیزه قدرت بالاتری دارند، نقش رهبری را بهتر ایفا می کنند**، قدرت طلب هستند و در اجتماعات گروهی با تسلط بیشتری عمل می کنند. این ویژگی را در گروه کودکان ، نوجوانان و بزرگسالان در حوزه های مختلف ، از جمله سیاسی ، اداری و ... می توان مشاهده کرد

